AKRAN ZORBALIĞI VE OKUL ŞİDDETİ ARAŞTIRMALARININ EVRİMİ

Öğr. Gör. Metin Bulu

Ardahan Üniversitesi, Çıldır MYO, Sosyal Hizmetler Bölümü, Ardahan, Türkiye. https://orcid.org/0000-0003-0635-9914 , shumetinbulu@gmail.com

Özet

Okul ortamında güvenliği tehdit eden akran zorbalığı ve okul şiddeti, çocuk ve ergen gelişimi üzerinde derin etkilere sahip çok boyutlu bir sorundur. Bu çalışmanın amacı, Web of Science (WoS) veri tabanında yer alan akran zorbalığı ve okul şiddeti literatürünün tarihsel evrimini, entelektüel yapısını ve küresel eğilimlerini bibliyometrik analiz yöntemiyle ortaya koymaktır. Bu doğrultuda, eğitim, psikoloji, kriminoloji ve sosyal hizmet gibi disiplinlerarası kategorilerde yayımlanan makale ve derlemeler bibliyometrik analiz ile incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre, literatürdeki ilk yayının 1987 yılında (1 adet) çıktığı, alanın zaman içinde ivme kazanarak en yüksek yayın sayısına 111 makale ile 2024 yılında ulaşıldığı görülmüştür. Sahada 55 yayınla en üretken yazar konumunda Astor, R. A. yer alırken; küresel ölçekte ABD 682 yayınla açık ara liderliği göğüslemekte, onu 130 yayınla İspanya takip etmektedir. Konu kapsamındaki en efektif dergi 74 yayınla Journal of School Violence olurken, en yüksek etki değerine sahip çalışma ise 564 atıf alan "School absenteeism and school refusal behavior in youth: A contemporary review" başlıklı makale olarak öne çıkmaktadır. Bu bulgular, okul şiddeti araştırmalarının geleneksel ve yerel sınırlarından sıyrılarak okul devamsızlığı, psikososyal uyum ve sistemik akran mağduriyeti gibi geniş ve disiplinlerarası bir çerçeveye doğru güçlü bir evrim geçirdiğini tartışmaktadır. Sonuç olarak bu çalışma, geçmişten bugüne biriken küresel bilgi birikimini sentezleyerek gelecekteki önleyici müdahale programları, okul sosyal hizmeti uygulamaları ve eğitim politikaları için kapsamlı bir yol haritası sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Akran zorbalığı, Okul şiddeti, Bibliyometrik analiz

THE EVOLUTION OF PEER BULLYING AND SCHOOL VIOLENCE RESEARCH

Abstract

Peer bullying and school violence, which threaten safety in the school environment, are multifaceted problems with profound effects on child and adolescent development. The aim of this study is to reveal the historical evolution, intellectual structure, and global trends of the literature on peer bullying and school violence in the Web of Science (WoS) database using bibliometric analysis. Accordingly, articles and reviews published in interdisciplinary categories such as education, psychology, criminology, and social work were examined using bibliometric analysis. According to the findings, the first publication in the literature was in 1987 (1 article), and the field gained momentum over time, reaching its highest number of publications in 2024 with 111 articles. Astor, R. A. is the most prolific author with 55 publications; globally, the USA leads with 682 publications, followed by Spain with 130 publications. The most influential journal within the scope of this study was the Journal of School Violence with 74 publications, while the study with the highest impact factor was the article titled "School absenteeism and school refusal behavior in youth: A contemporary review," which received 564 citations. These findings argue that school violence research has undergone a strong evolution, moving beyond traditional and local boundaries towards a broad and interdisciplinary framework encompassing school absenteeism, psychosocial adjustment, and systemic peer victimization. Ultimately, this study synthesizes the accumulated global knowledge from the past to the present, offering a comprehensive roadmap for future preventive intervention programs, school social work practices, and educational policies.

Keywords: Peer bullying, School violence, Bibliometric analysis

GİRİŞ

Okul, bireyin sosyal, duygusal ve bilişsel gelişiminin temel yapı taşlarından birini oluşturan ve akran ilişkilerinin yoğun biçimde yaşandığı kurumsal bir ortamdır. Bu ortamda gerçekleşen akran zorbalığı ve okul şiddeti, yalnızca bireylerin ruh sağlığını değil, aynı zamanda okul iklimini ve eğitim kalitesini de derinden etkileyen karmaşık bir toplumsal sorun olarak karşımıza çıkmaktadır.

Akran zorbalığına ilişkin ilk sistematik bilimsel çalışmalar, 1970'li yıllarda Norveçli araştırmacı Dan Olweus öncülüğünde yürütülmüştür. Olweus (1993), akran zorbalığını; güç dengesizliğinin belirleyici olduğu bir ilişki bağlamında, bir ya da birden fazla öğrencinin daha güçsüz konumdaki bir bireye karşı kasıtlı ve tekrarlı biçimde sergilediği olumsuz davranışlar bütünü olarak kavramsallaştırmıştır. Kavramın terminolojik gelişim sürecine bakıldığında, Olweus'un başlangıçta grup temelli saldırganlığı ifade etmek amacıyla mobbing terimini tercih ettiği görülmektedir. Ancak ilerleyen araştırmalar, zorbalığın yalnızca grup dinamikleriyle sınırlı kalmayıp bireysel düzeyde de gerçekleşebildiğini ortaya koymuş; bu durum bullying kavramının daha kapsayıcı bir çerçevede benimsenmesini zorunlu kılmıştır. Nitekim Olweus'un Norveç örneklemi üzerinde yürüttüğü araştırmada, katılımcıların büyük çoğunluğu iki ya da üç kişilik grupların hedefi olduklarını bildirirken, yalnızca tek bir bireyin faili olduğu zorbalık örüntülerinin de benzer oranlarda görüldüğü saptanmıştır. Zorbalık; bir ya da birden fazla bireyin, daha az güce sahip olan akranları üzerinde sistematik ve amaçlı bir baskı oluşturması şeklinde tanımlanabilir. Söz konusu tanım, eylemin hem bireysel hem de grup düzeyinde tezahür edebileceğine işaret etmesi bakımından kavramsal açıdan kapsayıcı bir nitelik taşımaktadır (Maden, Çınar ve Maden, 2025).

Şiddet olgusu insanlık tarihiyle eşzamanlı bir varoluşa sahip olsa da "okul şiddeti" ontolojik ve epistemolojik düzlemlerde nispeten yeni bir kavramsallaştırmayı ifade etmektedir. Psikolojik, sosyolojik ve kültürel dinamikleri barındıran bu sorunun çok boyutlu doğası, yaşanan vakaların yalnızca eğitim kurumlarının fiziksel sınırları içerisinde hapsolmasını

engellemektedir. Okul ikliminin ve şiddet davranışının temelinde son derece karmaşık ve derin nedensellik bağları yer almaktadır. Bu bağlamda; şiddet vakalarına dâhil olan bireylerin ailevi arka planları, demografik özellikleri (yaş, toplumsal cinsiyet), sosyoekonomik ve kültürel sermayeleri ile eylemin türü ve şiddeti gibi çok sayıda değişken, krizin gidişatını ve biçimlenişini doğrudan etkilemektedir. Tüm bu sosyo-psikolojik faktörlerin yanı sıra, okullardaki şiddet eğilimlerinin etiyolojisi (nedenleri) incelenirken fiziksel çevrenin rolü de göz ardı edilmemelidir. Nitekim eğitim binalarının mimari tasarımları, betonarme yapıların baskınlığı ve öğrencilerin deşarj olarak akranlarıyla sağlıklı etkileşim kurabilecekleri rekreasyonel alanların (oyun/sosyalleşme mekânlarının) yetersizliği de okul şiddetini besleyen yapısal faktörler kapsamında ele alınmalıdır (Yener, 2023).

Eğitim kurumları, farklı yapısal özellikler sergileyen çok çeşitli şiddet tipolojilerine sahne olmaktadır. Öğrenciler arası etkileşimlerde sıklıkla karşılaşılan ve ağırlıklı olarak sözlü şiddet kategorisinde sınıflandırılan bu eylemler; alay etme, hakaret, etiketleme (lakap takma), asılsız itham, tehdit ve dedikodu gibi biçimlerde tezahür etmektedir. Öte yandan, sınırları aşan şakalaşmaları da kapsayan vurma, itme veya çekiştirme gibi bedensel ihlallerle karakterize edilen fiziksel şiddet vakalarının; taciz ve tecavüz gibi cinsel şiddet formlarına kıyasla çok daha yüksek bir yaygınlık oranına sahip olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, eğitim ekosisteminde şiddetin yegâne mağduru (nesnesi) öğrenciler değildir. Toplumsal yapının genelinde olduğu gibi, okullarda da şiddet olgusu; yaş, toplumsal cinsiyet veya hiyerarşik statü ayrımı gözetmeksizin tüm aktörleri potansiyel hedef hâline getirebilmektedir. Bu bağlamda, bahsi geçen şiddet sarmalından eğitimcilerin de doğrudan etkilendiği ve okul ortamında öğretmenleri hedef alan saldırgan tutum ve eylemlerin giderek artan bir ivme kazandığı dikkat çekmektedir (Yener, 2023).

Yöntem

Bu çalışmada, sistematik literatür incelemesinin özel bir türü olan bibliyometrik analiz kullanılarak akran zorbalığı ve okul şiddeti temalı çalışmaların yapısını ortaya koymak amacıyla tarama modeli benimsenmiştir. Bibliyometrik analiz, araştırılan konuya ilişkin yayın sayısı, yayın türü, yayımlandığı ülke, yazarlar, atıf analizi ve ortak kelime analizi gibi parametrelerle alanın genel görünümünü sunmaktadır. Bibliyometrik analiz ile atıf analizi, ortak atıf analizi, ortak yazar analizi, ortak kelime analizi gibi bilimsel unsurlar arasındaki ilişkiler ve etkileşimler ortaya çıkarılmaktadır (Öztürk ve Gürler, 2021).

Veri Toplama Aracı

Web of Science (WoS), Clarivate tarafından sağlanan, dünyanın en köklü ve prestijli özet ve atıf veri tabanlarından biridir. Akademik literatürdeki yüksek etkili bilimsel dergiler, konferans bildirileri ve kitaplar dahil olmak üzere çeşitli yayın türlerini kapsar. Web of Science; içerdiği kapsamlı atıf ağları, Dergi Etki Faktörü (Journal Impact Factor) metrikleri, h-indeksi hesaplamaları, yazar profilleri ve kurum bazlı performans ölçümleri ile bibliyometrik analizler için yaygın olarak kullanılmaktadır. Ayrıca, yayınların kalitesini güvence altına almak için son derece katı ve bağımsız içerik değerlendirme süreçlerine sahiptir ve yalnızca yüksek editoryal standartları karşılayan saygın dergileri "Çekirdek Koleksiyon" (Core Collection) altında indeksler. Bu yönüyle Web of Science, araştırma kalitesinin ölçülmesi ve bilimsel eğilimlerin izlenmesi açısından küresel çapta en güvenilir kaynaklardan biri olarak kabul edilmektedir. Araştırmacıların belirledikleri anahtar kelimeler aracılığıyla veri tabanındaki kaynakları (makale, derleme, kitap vb.) bibliyometrik parametreler açısından inceleyebilmesini ve detaylı atıf haritaları oluşturabilmesini sağlamaktadır (Clarivate, 2026).

Veri Toplama Süreci

Veri toplama aşaması, Web of Science (WoS) veri tabanında belirli arama kriterleri kullanılarak yürütülmüştür. Bu kapsamda, 15 Mayıs 2026 tarihinde Wos alt yapısında yer alan çalışmalar taranmıştır. Tarama sonucunda, daha önce belirlenen dahil etme ve hariç tutma kriterlerine göre değerlendirilerek, bibliyometrik analize tabi tutulmak üzere toplam 1371 makale belirlenmiştir. Bu kapsamda araştırma süreci Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Araştırma Süreci

Aşama	Adım	Açıklama
1. Aşama	Çalışma Dizaynı	Wos veri tabanı, makale ve derleme makalesi tipleri ve İngilizce dili kriterleri kullanılmıştır.
	Anahtar Sözcükler	"child*" OR "student*" OR "adolescent*" (Topic) AND "peer bullying" OR "school violence" (Topic)
	Sonuç	2066 akademik çalışma
2. Aşama	Verilerin Uygun Hale Getirilmesi	İlgili indeks seçimine ve belirlenen dahil etme/hariç tutma kriterlerine göre veri temizleme yapılmıştır. Temizleme sonucunda **1371** akademik çalışma kalmıştır.

3. Aşama	Verilerin Analizi	Bibliyometrik analiz ile yıllara, ülkelere, ortak kelimelere ve atıflara göre dağılımlar incelenmiştir.

Araştırma sürecinin ilk aşamasını oluşturan çalışma tasarımı kapsamında; veri tabanı, indeks kapsamı, zamansal sınırlar ve anahtar kelime algoritmaları belirlenmiştir. Geniş atıf ağları, yüksek editoryal standartları ve küresel akademik prestiji nedeniyle bibliyometrik veri kaynakları arasından Web of Science (WoS) tercih edilmiştir. Literatür taramasının tekrarlanabilirliğini (reproducibility) güvence altına almak ve ilgili kavramsal bileşenleri sistematik bir mantıkla birleştirmek amacıyla, Tablo 1'de detaylandırılan Boolean sorgulama stratejisinden yararlanılmıştır. "AND", "OR" ve "NOT" gibi mantıksal bağlaçlar vasıtasıyla arama parametrelerini optimize etmeye olanak tanıyan Boolean metodolojisi doğrultusunda; hedef kitleyi temsilen ("child" OR "student*" OR "adolescent*")* operatörleri ile araştırmanın odağını oluşturan ("peer bullying" OR "school violence") kavramları "AND" bağlacı ile Konu (Topic) alanında ilişkilendirilmiştir. Veri setinin analitik bütünlüğünü ve niteliğini korumak adına filtreleme aşamasında yalnızca İngilizce dilinde yayımlanmış, hakemli dergilerde yer alan orijinal araştırma makaleleri (Article) ve derleme makaleler (Review) kapsam içerisine alınmıştır. 1987 ile 15 Mayıs 2026 tarih aralığını kapsayan bu spesifik filtreleme ve veri temizleme süreçleri neticesinde nihai olarak 1371 akademik çalışmaya erişilmiştir. Çalışmanın ikinci aşamasında, elde edilen bu makalelerin akran zorbalığı ve okul şiddeti tematik çerçevesiyle tam bir uyum gösterdiği, meta-veri setinde analizi olumsuz etkileyecek yapısal bir hata bulunmadığı varsayılmıştır. Metodolojik akışın son basamağında ise analitik çözümlemelere geçilerek; yayınların dönemsel dağılımları, en üretken ülkeler, yazar performansları, ortak kelime eş-dizilimleri (co-occurrence) ve atıf ağları yapısal parametreler üzerinden analiz edilmiştir.

Verilerin Analizi

Araştırmada, 15 Mayıs 2026 tarihine kadar akran zorbalığı ve okul şiddeti temalı çalışmalara yönelik ulaşılan 1371 araştırmanın veri dosyası bibliyometrik analiz tekniği kullanılarak incelenmiştir. Veriler, çalışmanın alt kategorileri doğrultusunda hazırlanarak grafikler oluşturulmuş ve araştırma kapsamında elde edilen bibliyografik verilerin görselleştirilmesi, ağ yapılarının çözümlenmesi ve entelektüel haritalandırılması amacıyla VOSviewer yazılımından yararlanılmıştır. VOSviewer; bilimsel yayınlar, dergiler, araştırmacılar, kurumsal yapılar ve ülkeler arası ilişkileri; ortak yazarlık, ortak atıf, bibliyografik eşleşme ve anahtar kelime eş-

dizilimi (co-occurrence) gibi analitik parametreler temelinde ağ haritalarına dönüştüren gelişmiş bir araçtır. Platform; Web of Science, Scopus ve PubMed gibi bibliyografik veri tabanlarının yanı sıra RIS ve EndNote gibi referans yönetim formatlarından doğrudan veri aktarımına olanak tanımakta, ayrıca OpenAlex ve Crossref gibi API entegrasyonları aracılığıyla da dinamik veri setlerinin oluşturulmasına imkân sunmaktadır. Çözümleme neticesinde elde edilen ağ yapıları; yazılımın sunduğu ağ (network), örtüşme (overlay) ve yoğunluk (density) görselleştirme modları ile dinamik olarak ölçeklendirilebilmekte ve büyük ölçekli veri setlerinde derinlemesine keşif imkânı sağlamaktadır (Van Eck ve Waltman, 2023). Bu doğrultuda veriler, çalışmanın alt amaçları çerçevesinde tasnif edilerek grafiksel forma kavuşturulmuş ve VOSviewer (Sürüm 1.6.20) paket programı aracılığıyla görselleştirilmiştir.

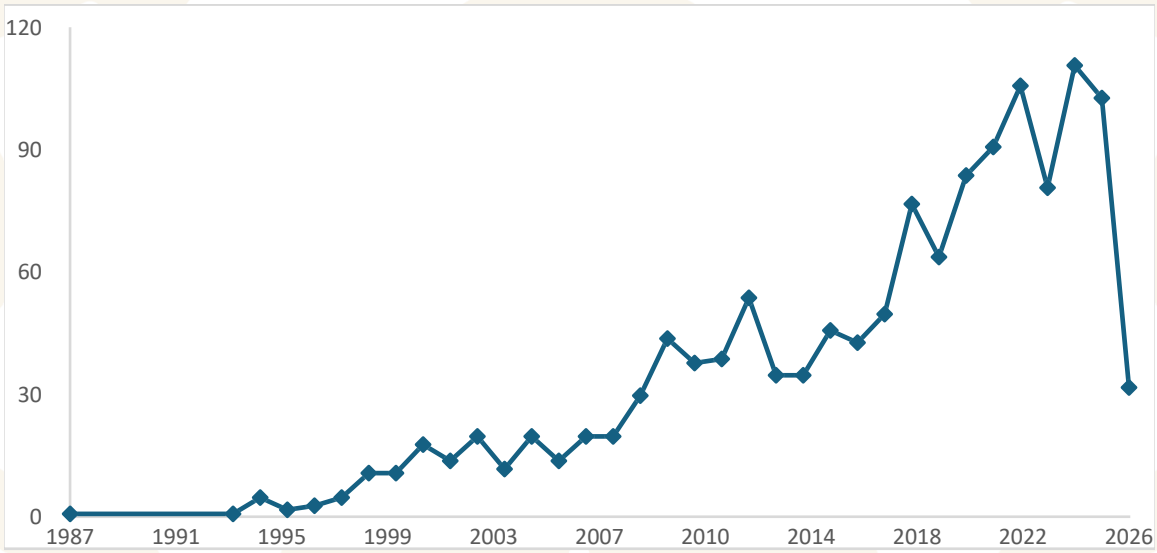
Sınırlılıklar

Bu araştırmanın bulgularını değerlendirirken göz önünde bulundurulması gereken bazı metodolojik sınırlılıklar mevcuttur. İlk olarak, araştırmada veri toplama aracı olarak yalnızca Web of Science (WoS) tercih edilmiştir. WoS, yüksek etki faktörlü ve uluslararası geçerliliği olan dergileri kapsaması bakımından güçlü bir bilimsel zemin sunsa da; Scopus, PubMed, ERIC veya Google Akademik gibi diğer önemli veri tabanlarının analiz dışında bırakılması, konuyla ilgili yayımlanmış potansiyel nitelikli çalışmaların kapsama dâhil edilememesine neden olmuştur. Özellikle okul şiddetinin klinik psikolojik boyutlarını ele alan tıbbi yayınlar ile bölgesel odaklı akademik dergilerdeki veri birikimi bu durumdan etkilenmiş olabilir. İkinci bir sınırlılık, arama protokolünün ve analizin yalnızca İngilizce dilinde yayımlanmış makale ve derlemelerle sınırlandırılmış olmasıdır. Küresel akademik iletişimin temel dili olması sebebiyle İngilizce yayınlar literatürün ana gövdesini oluştursa da; bu filtreleme tercihi, diğer dillerde yayımlanan ve sorunun yerel, toplumsal veya kültürel dinamiklerini yansıtan değerli araştırmaların göz ardı edilmesine yol açmıştır. Bu durum, özellikle kültürel farklılıkların belirleyici olabildiği okul şiddeti araştırmalarının coğrafi ve sosyolojik temsiliyetinde kısmi bir daralma yaratmaktadır. Üçüncü olarak, bibliyometrik araştırmaların doğası gereği bu çalışma, verilerin çekildiği 15 Mayıs 2026 tarihi itibarıyla literatürün statik bir anlık görüntüsünü sunmaktadır. Alandaki yayın üretim hızının son yıllarda eksponansiyel bir ivme kazandığı ve özellikle "siber zorbalık" ile "ruh sağlığı" gibi alt temalarda güncel eğilimlerin hızla değiştiği dikkate alındığında, bu tarihten sonra veri tabanına indekslenen güncel çalışmalar analize yansıtılamamıştır. Son olarak, veri setinin oluşturulması aşamasında

yalnızca makale ve derleme türündeki belgelerin tercih edilmesi; konferans bildirileri, kitap bölümleri ve gri literatürde yer alan bilgi birikimini kapsam dışında bırakmıştır. Gelecek araştırmalarda araştırmacıların; çoklu veri tabanlarını entegre ederek çapraz taramalar gerçekleştirmesi, arama motorlarına farklı dillerdeki yayınları ve belge türlerini dâhil etmesi alan yazının yapısal sınırlarını genişletecektir. Ayrıca bibliyometrik bulguların, derinlemesine içerik analizi veya meta-sentez çalışmalarıyla desteklenmesi literatüre çok daha bütüncül bir katkı sunacaktır.

Bulgular

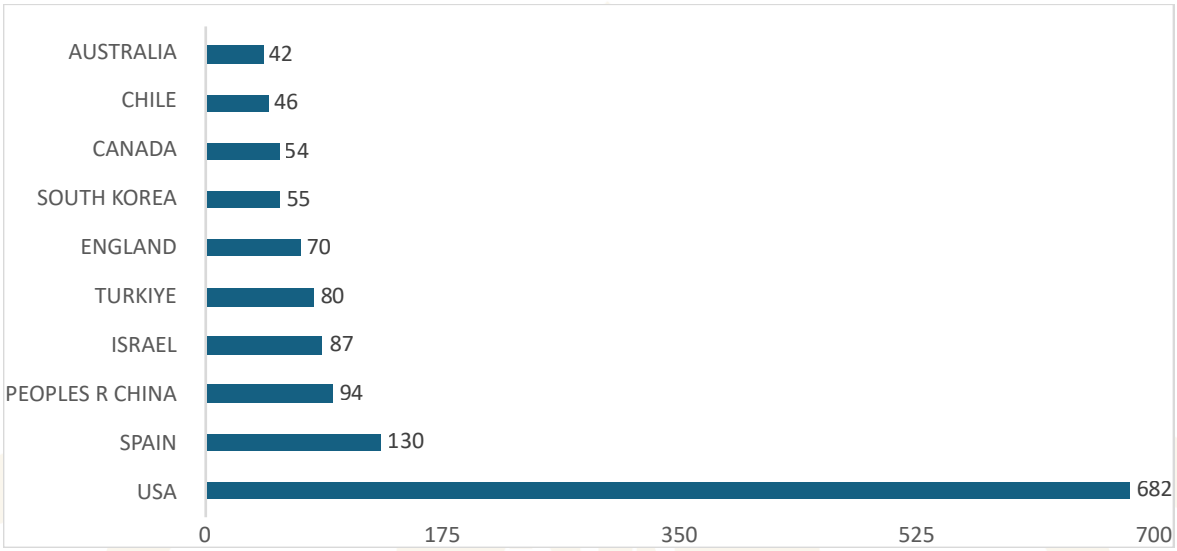
Bu bölümde, Scopus veri tabanında yapılan filtreleme sonucunda elde edilen yayınlarla ilgili bulgular sunulmaktadır.

Şekil 1. Yıllık Yayın Dağılımı

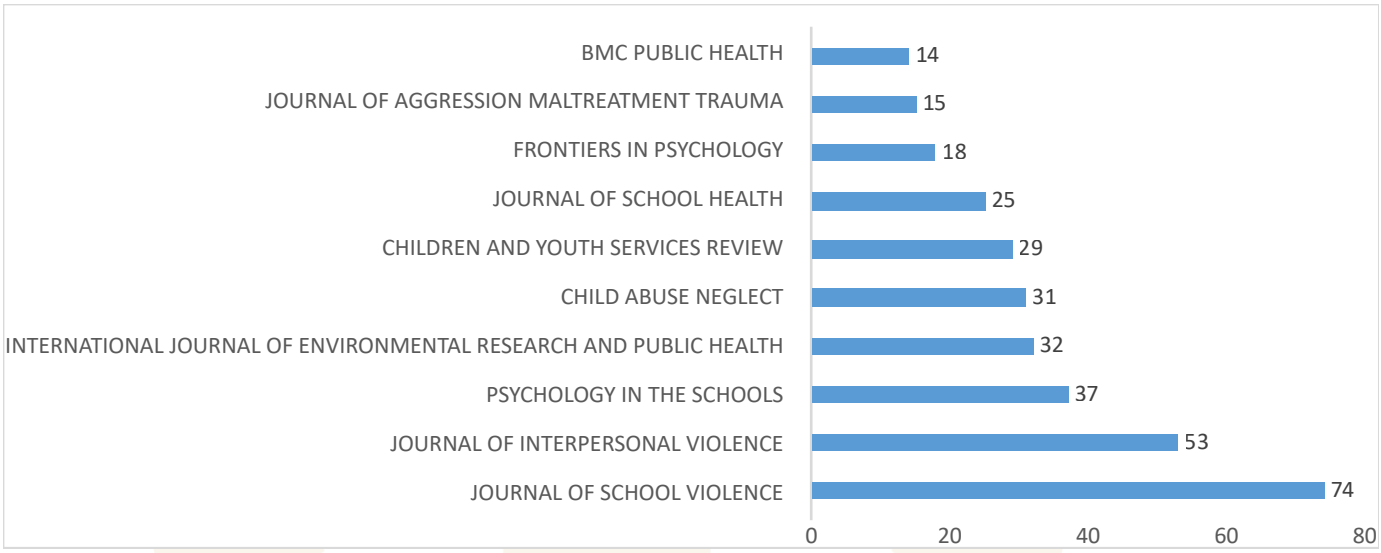
Şekil 1'de görüldüğü üzere; 1987 yılındaki ilk verilerden 1990'ların sonuna kadar geçen süreçte literatürün oldukça sınırlı bir seyir izlediği (kuluçka dönemi), 2000'li yılların başından itibaren ise kademeli bir ivme yakalayarak dalgalı bir artış eğilimine girdiği görülmektedir. Literatürdeki asıl dramatik kırılma noktası 2015-2016 yıllarından sonra yaşanmış; akademik yayın üretimi katlanarak büyümüş ve 2020'li yıllarda yıllık 100 yayın sınırını aşarak tarihsel zirvesine ulaşmıştır (grafiğin son kırılımındaki keskin düşüş, veri çekim işleminin yapıldığı mevcut yılın henüz tamamlanmamış indekslemelerini yansıtmaktadır). Bu nicel dağılım tablosu, okul şiddeti ve akran zorbalığının son on yılda akademik dünyada marjinal bir konu olmaktan çıkıp aciliyet gerektiren, merkezi ve yüksek öncelikli bir bilimsel odak noktasına

dönüştüğünü istatistiksel olarak kanıtlamaktadır. Aynı zamanda araştırmaların ülkelere göre dağılımı Şekil 2'de sunulmuştur.

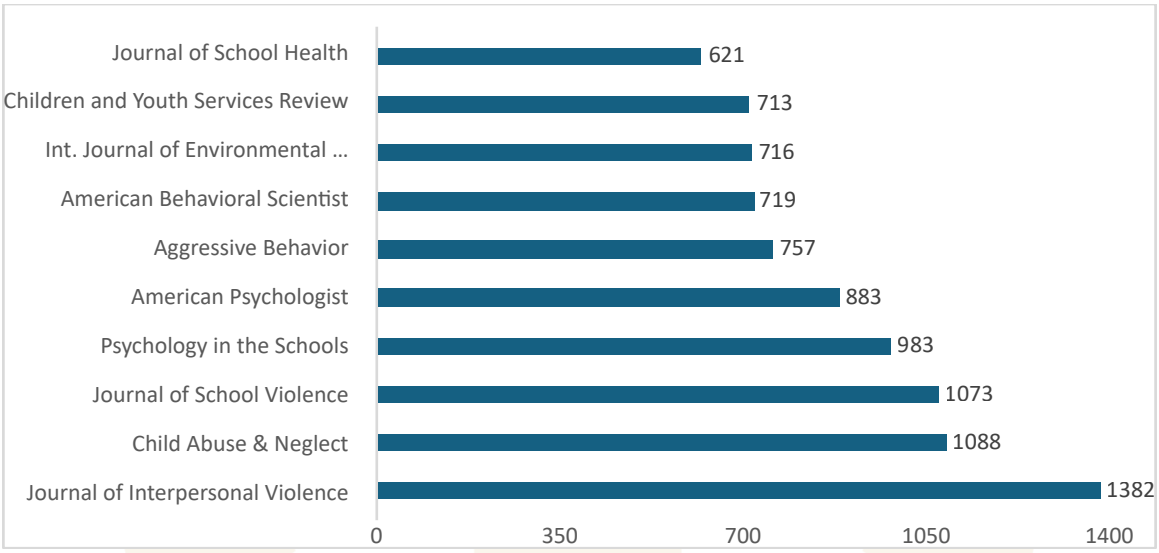
Şekil 2. Yayınların Ülkelere Göre Dağılımı

Şekil 2 incelendiğinde Amerika Birleşik Devletleri (ABD) 682 yayın ile alandaki akademik üretimin açık ara lideri konumundadır ve en yakın takipçisiyle arasında devasa bir hacim farkı bulunmaktadır. ABD'nin bu baskın istatistiğini, 130 yayın ile İspanya, 94 yayın ile Çin Halk Cumhuriyeti, 87 yayın ile İsrail ve 80 yayın ile Türkiye izlemekte olup, bu ülkeler küresel bilgi birikimine yön veren ilk beş aktörü oluşturmaktadır. Listenin geri kalanında sırasıyla İngiltere (70), Güney Kore (55), Kanada (54), Şili (46) ve Avustralya (42) yer alarak literatüre orta ölçekli katkılar sunmaktadır. Bu istatistiksel tablo, akran zorbalığı araştırmalarının büyük ölçüde Kuzey Amerika merkezli domine edildiğini göstermekle birlikte; Avrupa, Asya, Orta Doğu ve Güney Amerika'dan gelen katılımlar sorunun yerel sınırları aşarak evrensel ve çok kültürlü bir boyutta ele alındığını kanıtlamaktadır. Ülke bazlı toplamlar, gerçek yayın sayısından daha yüksek görünür. Bu durum, disiplinler arası ve uluslararası iş birliklerinin yoğunluğunu yansıtan doğal bir bibliyometrik sonuçtur. Bu kapsamda yayınların dergilere göre dağılımı Şekil 3'te sunulmuştur.

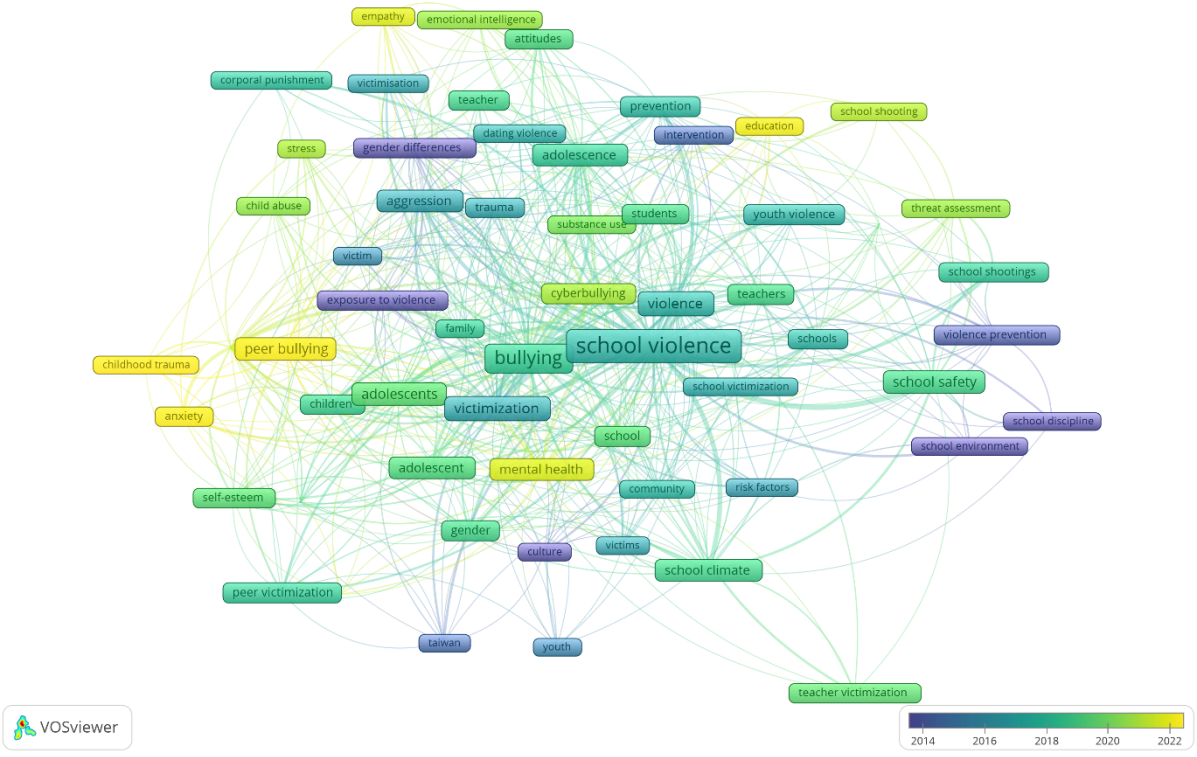
Şekil 3. Yayınların Dergilere Göre Dağılımı

Şekil 3'te görüldüğü gibi, Journal of School Violence 74 makale ile literatürdeki en baskın ve üretken yayın organı olarak öne çıkarken, onu 53 yayınla geniş ölçekli bir şiddet dergisi olan Journal of Interpersonal Violence takip etmektedir. Bu iki öncü derginin ardından sırasıyla Psychology in the Schools (37), International Journal of Environmental... (32), Child Abuse Neglect (31) ve Children and Youth Services Review (29) dergileri gelerek alandaki bilgi birikimine güçlü bir temel oluşturmaktadır. Listenin geri kalanında yer alan Journal of School Health (25), Frontiers in Psychology (18), Journal of Aggression Maltreatment Trauma (15) ve BMC Public Health (14) gibi yayınlar ise literatürün disiplinlerarası zenginliğini yansıtmaktadır. En çok yayın yapan bu dergilerin tematik profilleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde; akran zorbalığı olgusunun yalnızca eğitsel bir güvenlik sorunu olarak değil, aynı zamanda klinik psikoloji, çocuk istismarı (ihmali) ve koruyucu halk sağlığı perspektiflerinden beslenen çok boyutlu bir akademik zeminde tartışıldığı açıkça görülmektedir. Bu dergilerin yayın sayılarının yanı sıra, akademik etkileri de Şekil 4'te sunulan atıf dağılımıyla ortaya konmaktadır.

Şekil 4. Kaynakların Atıf Dağılımı

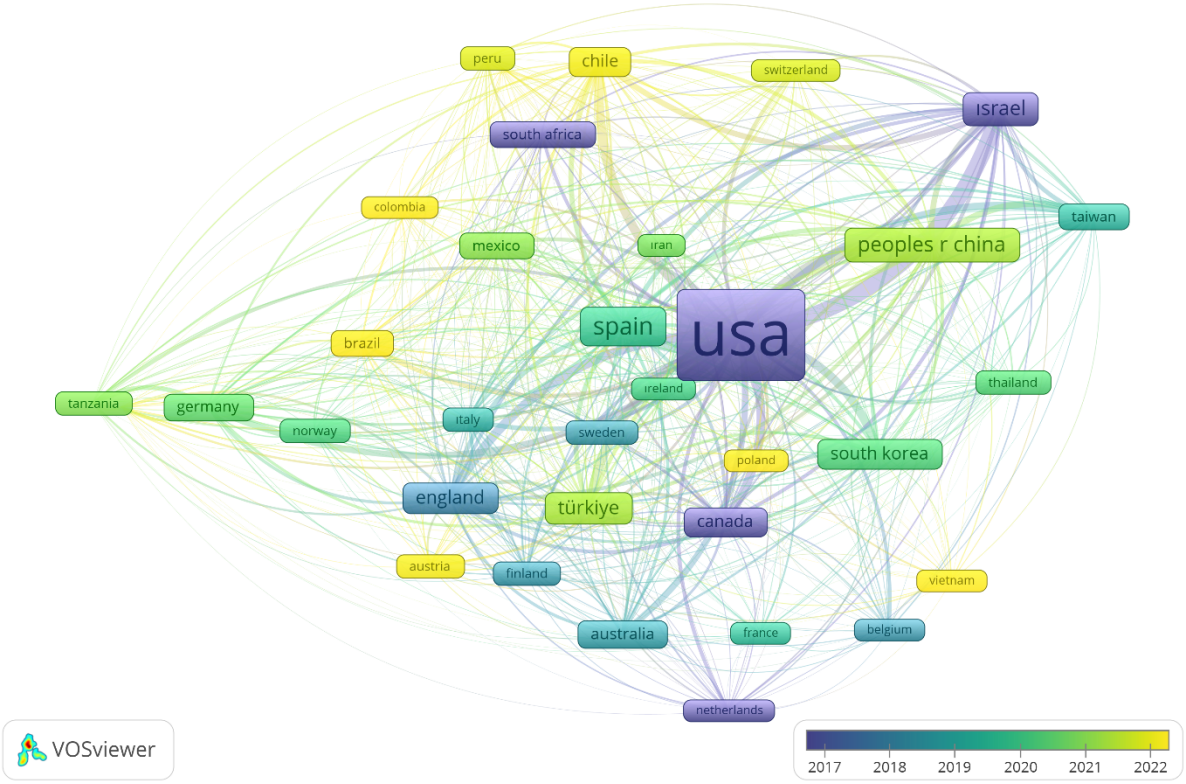
Şekil 4'e göre Atıf sayıları incelendiğinde, Journal of Interpersonal Violence 1382 atıf ile literatürde en çok referans gösterilen ve bilimsel yankısı en yüksek dergi konumundadır. Onu sırasıyla 1088 atıf alan Child Abuse & Neglect ve 1073 atıf alan Journal of School Violence takip etmekte olup, bu üç dergi literatürün en güçlü entelektüel otoritesini temsil etmektedir. Listenin devamında yer alan Psychology in the Schools (983) ve American Psychologist (883) gibi psikoloji alanının temel dergilerinin de yüksek atıf oranlarına ulaştığı dikkat çekmektedir. Geriye kalan sıralamada ise Aggressive Behavior (757), American Behavioral Scientist (719), Int. Journal of Environmental... (716), Children and Youth Services Review (713) ve Journal of School Health (621) dergileri birbirlerine nispeten yakın sayılabilecek atıf değerleriyle alanın gelişimine önemli ölçüde yön vermektedir. Bu atıf tablosu, literatürdeki temel bilgi inşasının salt "okul bağlamıyla" sınırlı kalmadığını; kişilerarası şiddet, çocuk istismarı ve genel psikoloji gibi daha geniş klinik ve sosyal odaklı dergilerin yüksek bir etki değerine sahip olduğunu kanıtlamaktadır. Bu bağlamda çalışmalarda yer alan anahtar kelime ağı Şekil 5'te sunulmuştur.

Şekil 5. Anahtar Kelime Ağı

Şekil 5'te VOSviewer kullanılarak gerçekleştirilen anahtar kelime eş-bulunma (co-occurrence) analizi ve zaman çizelgeli (overlay) ağ haritası, literatürün tematik yoğunluğunu ve evrimsel dönüşümünü net bir biçimde ortaya koymaktadır. Frekans tablosu incelendiğinde, beklendiği üzere "okul şiddeti" (school violence, f=490) ve "zorbalık" (bullying, f=265) kavramlarının ağın en yüksek bağlantı gücüne sahip merkez (hub) düğümlerini oluşturduğu; bu temel kavramları "mağduriyet" (victimization, f=97), "ergenler" (adolescents, f=76) ve "okul güvenliği" (school safety, f=61) temalarının desteklediği görülmektedir. Ağ haritasındaki renk skalası üzerinden literatürün zamansal evrimi (2014-2022) analiz edildiğinde ise araştırmalarda belirgin bir paradigma kayması yaşandığı göze çarpmaktadır: Koyu mavi ve mor tonlarla temsil edilen görece eski tarihli çalışmalarda "okul disiplini" (school discipline), "okul ortamı" (school environment) ve "cinsiyet farklılıkları" (gender differences) gibi yapısal ve demografik unsurlar ağırlıktayken; sarı tonlarla simgelenen güncel literatürde (2020 sonrası) odak noktasının "ruh sağlığı" (mental health), "kaygı" (anxiety), "çocukluk çağı travması" (childhood trauma) ve "empati" (empathy) gibi alanlara kaydığı tespit edilmiştir. Ayrıca "siber

zorbalık" (cyberbullying) kavramının da merkeze yakın güçlü bir köprü görevi üstlendiği tablodaki frekansıyla (f=38) desteklenmektedir. Bu görsel ve sayısal bulgular, akran zorbalığı araştırmalarının geleneksel disiplin ve fiziksel güvenlik odaklı yaklaşımlardan sıyrılarak, günümüzde mağdurların içsel süreçlerini önceleyen derin psikososyal ve travma odaklı bir boyuta doğru evrildiğini somut olarak kanıtlamaktadır. Bu bağlamda tüm bu çalışmaların ülkeler arası işbirliği ağı haritası Şekil 6'da sunulmuştur.

Şekil 6. Ülkeler Arası İş Birliği Yıllık Ağ Haritası

Şekil 6'da yer alan haritaya göre, Amerika Birleşik Devletleri'nin (USA) en büyük düğüm hacmine sahip ana merkez üssü (hub) olduğu ve en yoğun uluslararası iş birliklerini Çin (Peoples R China), İspanya, Kanada ve İsrail ile gerçekleştirdiği (kalın bağlantı çizgileriyle) görülmektedir. Haritadaki renk skalası üzerinden literatürün zamansal gelişimi (2017-2022) analiz edildiğinde çarpıcı bir coğrafi yayılım dikkati çekmektedir: Mor ve koyu mavi tonlarla temsil edilen ABD, İsrail, Kanada ve Hollanda gibi ülkelerin alandaki temel iş birliği ağını çok daha erken dönemlerde kurduğu; yeşil tonlarla simgelenen İspanya, Türkiye, Çin, İngiltere ve Almanya gibi aktörlerin bu bilimsel temeli daha sonraki yıllarda genişlettiği

saptanmıştır. Haritanın çevresel (periferi) bölgelerinde yer alan ve sarı tonlarla belirtilen Şili, Peru, Kolombiya, Brezilya gibi Güney Amerika ülkeleri ile Vietnam ve Polonya gibi ulusların ise literatüre son yıllarda (2021 ve sonrası) yüksek bir ivmeyle entegre olduğu tespit edilmiştir. Bu görsel bulgular, akran zorbalığı ve okul şiddeti araştırmalarının başlangıçta Kuzey Amerika ve Batı merkezli bir yapıdayken, günümüzde gelişmekte olan ülkelere ve Küresel Güney'e (Global South) doğru genişleyerek evrensel ve çok kültürlü bir akademik iş birliği ağına dönüştüğünü kanıtlamaktadır.

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, Web of Science (WoS) veri tabanı üzerinden akran zorbalığı ve okul şiddeti literatürünün tarihsel evrimi, küresel eğilimleri ve entelektüel yapısı bibliyometrik analiz yöntemiyle incelenmiştir. Literatürün tarihsel gelişimi değerlendirildiğinde, 1987 yılında başlayan akademik ilginin 2015-2016 yıllarından sonra dramatik bir kırılma yaşayarak eksponansiyel bir artış göstermiştir. Bu bulgu, eğitim bilimleri ve psikoloji alanındaki güncel bibliyometrik çalışmaların sonuçlarıyla büyük ölçüde örtüşmektedir. Örneğin, Wahyuni ve arkadaşları (2024) tarafından ergenlerde zorbalığın etkileri üzerine yürütülen güncel bibliyometrik analiz de son yıllarda literatür hacminin ve araştırmacı ilgisinin hızla arttığını doğrulamaktadır. Söz konusu dramatik artışın arkasında yatan temel dinamiklerin; dijitalleşmenin hız kazanmasıyla birlikte şiddetin boyut değiştirmesi ve küresel ölçekte çocuk ruh sağlığına yönelik artan duyarlılık olduğu düşünülmektedir.

Coğrafi ve kurumsal üretim bağlamında, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) akademik üretime açık ara liderlik etmektedir. Ishak ve arkadaşları (2023) tarafından Scopus veri tabanı kullanılarak yapılan kapsamlı bir okul zorbalığı bibliyometrik çalışmasında da ABD, Birleşik Krallık ve Çin'in en üretken ülkeler olduğu raporlanmıştır. Ancak bu çalışmanın literatüre sunduğu en özgün katkılardan biri, ülkeler arası iş birliği ağlarındaki güncel değişimi haritalamasıdır. Bulgular; başlangıçta Kuzey Amerika odaklı ilerleyen araştırmaların, özellikle 2021 ve sonrasında İspanya, Çin ve Türkiye gibi ülkeler üzerinden Küresel Güney'e (Şili, Peru, Brezilya vb.) doğru evrildiğini kanıtlamaktadır. Bu genişleme, okul şiddetinin yerel bir eğitim sorunu olmaktan çıkıp, çok kültürlü ve evrensel bir akademik iş birliği ağıyla ele alınmaya başlandığını göstermektedir.

Tematik evrim analizi, araştırma alanında belirgin bir paradigma kayması yaşandığını ortaya koymaktadır. Geçmiş yıllardaki çalışmaların merkezinde yer alan okul disiplini, okul ortamı

ve cinsiyet farklılıkları gibi demografik ve yapısal unsurlar; günümüzde yerini ruh sağlığı, çocukluk çağı travması, kaygı, empati ve siber zorbalık gibi mağdurun içsel süreçlerini önceleyen derin psikososyal temalara bırakmıştır. Ishak ve arkadaşları (2023) ile Wahyuni ve arkadaşları (2024), son yıllardaki çalışmaların odak noktasının ağırlıklı olarak "siber zorbalık", "sosyal anksiyete", "depresif semptomlar" ve "intihar düşüncesi" gibi ruh sağlığı parametrelerine kaydığını vurgulamaktadır. Bu durum, akran zorbalığının artık sadece eğitsel bir sorun değil, disiplinlerarası bir "halk sağlığı ve klinik psikoloji" sorunu olarak konumlandırıldığını ispatlamaktadır. Literatürdeki en yüksek etki değerine (564 atıf) sahip çalışmanın okul devamsızlığı üzerine olması ve Journal of Interpersonal Violence, Child Abuse & Neglect gibi yüksek atıflı dergilerin klinik/sosyal alanda yoğunlaşması, okul şiddetinin yalnızca eğitsel bir güvenlik sorunu olmadığını; klinik psikoloji, çocuk istismarı ve halk sağlığı perspektiflerinden beslenen çok boyutlu bir sistemik sorun olduğunu doğrulamaktadır.

Elde edilen bulgular, tartışma sonuçları ve çalışmanın metodolojik sınırlılıkları doğrultusunda; araştırmacılara, uygulayıcılara ve politika yapıcılara yönelik şu öneriler geliştirilmiştir:

- Bu çalışma yalnızca WoS veri tabanı ve İngilizce dilinde yayımlanan makalelerle sınırlandırılmıştır. Gelecek araştırmaların Scopus, Google Scholar veya PubMed gibi çoklu veri tabanlarını entegre etmesi ve farklı dillerdeki bölgesel yayınları analize dahil etmesi, alanın çok daha geniş ve bütüncül bir fotoğrafını sunacaktır.
- Anahtar kelime ağındaki tematik kaymalar doğrultusunda, gelecekteki akademik çalışmaların özellikle "siber zorbalık", "çocukluk çağı travması" ve "ruh sağlığı" arasındaki ilişkileri inceleyen boylamsal (longitudinal) tasarımlara ağırlık vermesi önerilmektedir. Ayrıca dijital şiddetin evrimi göz önüne alındığında, yapay zeka destekli zorbalık ve sentetik aşağılama gibi siber zorbalığın yeni formlarının okul iklimindeki etkilerini inceleyecek öncü çalışmalara acil ihtiyaç duyulmaktadır.
- Küresel bilgi üretiminde gelişmekte olan ülkelerin (Küresel Güney) ivme yakaladığı bulgusuna dayanarak, araştırmacıların yerel sınırları aşan uluslararası ve kültürlerarası ortak yazar ağlarına daha fazla entegre olmaları teşvik edilmelidir.

- Okul şiddeti araştırmalarının "disiplin" odağından "klinik ve psikososyal" boyuta kayması, okullardaki geleneksel ve cezalandırıcı disiplin anlayışının gözden geçirilmesini zorunlu kılmaktadır. Eğitim politikalarının; okul sosyal hizmeti uygulamalarını, travma bilgili yaklaşımı (trauma-informed approach) ve önleyici ruh sağlığı müdahalelerini merkeze alacak şekilde yeniden kurgulanması gerekmektedir.

Kaynakça

Clarivate. (2024). Web of Science. https://clarivate.com/webofscience

Ishak, M. S. ., Sarkowi, A. ., Ahmi, A. ., Abdulrauf-Salau, A. ., & Memon, S. . (2023). Global Research Trends in School Bullying: A Bibliometric Analysis. Journal of Educational and Social Research, 13(1), 91. https://doi.org/10.36941/jesr-2023-0009

Maden, H., & Çınar, H., & Maden, Ö. (2025). Okullarda akran zorbalığı: Literatür taraması. UPUES Journal, 2(1), 69-95. https://doi.org/10.64087/Upues.2025.9

Öztürk, O., & Gürler, G. (2022). Bir literatür incelemesi aracı olarak bibliyometrik analiz. Nobel Bilimsel: Ankara.

Van Eck, N. J. & Waltman, L. (2023). VOSviewer manual for VOSviewer version 1.6.20. Universiteit Leiden: CWTS

Wahyuni, Sri & Pranata, Satriya & Kurniawan, Wawan & Setyowati, Rahayu & Heni, Heni & Wianti, Arni & Agustini, Aat & Hijriani, Hera. (2024). Discovering the impact of bullying on adolescents through bibliometric analysis. Scripta Medica. 55. 219-229. https://doi.org/10.5937/scriptamed55-47959

Yener, Ş. (2023). Şiddet, Şiddet Türleri ve Okulda Öğretmene Yönelen Şiddet. İçtimaiyat, 7(1), 278-294. https://doi.org/10.33709/ictimaiyat.1184117